

A MAGYAR NYELVTAN ÁLTALÁNOS ÉS KÖZÉPISKOLAI TANÍTÁSÁNAK HATÉKONYSÁGA

Általános műveltségünknek igen fontos része az anyanyelvi műveltség. Iskoláinkban — az általános iskola első osztályától az érettségig — sok-sok órát fordítunk arra, hogy megalapozzuk és fejlesszük tanulóink anyanyelvi kultúráját.

Mit is jelent anyanyelvünk jó tanítása? Úgy hiszem, akkor tanítjuk jól a magyar nyelvet, ha óráink színesek, elevenek, vonzóak és eredményesek. Sokat beszélünk mostanában a korszerűségről. Milyen a korszerű magyar nyelvi óra? Ha nem elméleti igényességgel, hanem gyakorlatiasan és röviden próbálok felelni erre a kérdésre, akkor nyugodtan megismételhetem az előbb említett négy követelményt: színes, eleven, vonzó és eredményes. Azt is mondhatnám: ahogy LŐRINCZE LAJOS beszél az *Édes anyanyelvünk* rádiós ötperceiben színesen, elevenen és vonzóan — s épp ezért eredményesen is — egy-egy nyelvi kérdéstről, — valahogy úgy kellene az iskolai magyar nyelvtanóráknak is mindenütt színes, eleven, vonzó — és a mainál eredményesebb — tanítási-tanulási formává fejlődniük.

Van-e, lehet-e képünk arról, hogy mennyire hatékony, mennyire eredményes jelenlegi nyelvtanításunk? Tapasztalataim szerint ott és olyan mértékben eredményesek a magyar nyelvtanórák, ahol és amilyen mértékben sikerül színes, eleven és vonzó órákat tartanunk. De vajon konkrétan is le tudjuk mérni, hogy egyes megyékben, országrészekben mennyire hatékony a magyar nyelvtan tanítása? Többé-kevésbé igen.

A tanári munka hatékonyságáról „rövid távon” általában a tanulók feleltetése révén szoktunk „visszajelentést” kapni. Sajnos, a feleltetés, mint a leghagyományosabb számonkérési forma, csak igen kis mértékben képes megmutatni a magyar nyelvtan tanításának és tanulásának hatékonyságát. Lehet, hogy csaknem szó szerint felmondják nekünk az előző magyar nyelvi óra anyagát a felelő tanulók, de az óra után nyomban elkezdődik a felejtés. Mi az eredmény „hosszú távon”? A tanulóknak csupán az illető órán időzített anyagtudása hetek, hónapok és évek múltán már nem tudja mozgósítani az ismereteket.

A magyar nyelv mint tantárgy — éppúgy, mint mindennapjaink magyar nyelve — nagymértékben gyakorlati jellegű és igényű. Itt az elmélet, a puszta szabálytanulás és -tudat semmit sem ér az állandó gyakorlati alkalmazás nélkül. *Az eredményesség elsősorban azon mérhető le, hogy a nyelvi tudatosulás útján és az alkalmazás gyakorlása révén milyen mértékben alakultak ki a tanulók nyelvi készségei.* Ez egyik óráról a másikra nem állapítható meg, csak hosszabb idő folyamán.

Ilyen „hosszú távon” tájékozódva, főképp három gyakorlati területen kell körülnéznünk. Nyelvtanításunk hatásfoka leginkább a következő három tényező együttes figyelembevételével állapítható meg:

1. Milyen a tanulók nyelvhasználata nyelvtani megalapozottságának szintje. (Nyelvi megnyilatkozásaik mennyire helyesek, mennyire felelnek meg a magyar nyelv szabályainak, a jóhangzás követelményeinek stb.?)

2. Milyen szintű a helyesírási készségük?

3. Milyen a kifejezőkészségük színvonala, vagyis mondanivalójukat előszóban és írásban mennyire ügyesen, mennyire célszerűen tudják kifejezni?

Hogy anyanyelvi nevelésünknek és oktatásunknak nemcsak egy-egy iskolában, hanem jóval szélesebb körben milyen a hatékonysága, arról legtöbbször talán az egyetemi és főiskolai magyar szakos felvételi vizsgák mondhatnak. Itt a továbbtanulásra jelentkezők már nem egykori iskoláik „védettségében”, hanem az „életbe kilépve” és teljesen önmagukra utalva kényszerülnek számot adni anyanyelvi műveltségükről: ismereteikről és készségeikről. A felvételi vizsgán a jelöltek és a vizsgáztató tanárok nem ismerik egymást, így a teljesítmények elbírálását szubjektív elemek alig befolyásolhatják. Egyik részről tehát a nagyfokú önállóságra kényszerülés, másik részről a szinte teljes objektivitás a teljesítmények értékelésében — olyan körülmények, amelyek lehetővé teszik, hogy a felvételi eredményekből a magyar nyelvtan iskolai tanításának hatékonyságára is következtetni tudjunk. Ezért is fontos, hogy a felvételi vizsgák eredményeit és tapasztalatait ne csak „házon belül”, hanem országos nézőpontból is elemezzük.

Figyelembe kell vennünk, hogy a magyar nyelvi felvételi vizsga (noha tartalmában nem léphet túl a középiskolák tantervi anyagán) szervezeti kereteit tekintve igényesebb, és az anyanyelvi műveltség elbírálására általában több lehetőséget nyújt, mint az általános és a középiskolák számonkérési formái. Aki magyar tanári szakra pályázik, annak az egyetemen 90 perces, a tanárképző főiskolán 60 perces magyar nyelvtani írásbelin kell részt vennie, s utána — az irodalom mellett — a magyar nyelvtanból külön szóbeli vizsgán is helyt kell állnia. S az egyetemek és főiskolák felvételi vizsgáin (mint köztudomású) egész országrészek sok-sok iskolájának volt növendékei gyűlnek össze, akik teljesítményeikkel egy kicsit egykori iskoláik anyanyelvi munkájának eredményeit képviselik.

Véleményem szerint nem jár rossz nyomon, aki a magyar nyelvi felvételi vizsgák eredményeiből — bizonyos fenntartásokkal — egész jelenlegi anyanyelvi nevelésünk és oktatásunk hatékonyságára is próbál következtetni.

Az egri tanárképző főiskolán minden évben részt veszek a felvételi vizsgabizottság munkájában. 1970 nyarán a magyar nyelv és irodalom—történelem szakcsoport nappali és levelező tagozatára pályázókat vizsgáztattam a magyar nyelvtanból. Ezek az ország egynegyed részéből jelentkeztek hozzánk. (Felvételi körzetünk: Heves, Komárom, Nógrád, Pest, Szolnok és Borsod-Abaúj-Zemplén megye.)

Felvételiző tanárjelöltjeink az érettségi vizsga előtt tizenkét évig foglalkoztak iskolájukban a magyar nyelvvel. Ez a munka általános iskolai 1. osztályos írás-olvasásórákon kezdődött, s a további tizenegy évben — az általános és a középiskolában — a rendszeres magyar nyelvtanórákon folytatódott, egybekapcsolódva az irodalomórákkal, ahol az irodalmi műveket nemcsak a tartalom, hanem a nyelv és a stílus szempontjából is elemezni kellett. Méltán vetődik fel hát a kérdés: milyen (elméleti és gyakorlati) anyanyelvi műveltség birtokában jelentkeznek főiskolai továbbtanulásra azok a nemrég érettségizett pályázók, akik négy év múlva magyar nyelv és irodalom szakos általános iskolai tanárok szeretnének lenni:

A követelmény a felvételi vizsgán: a középiskolák I—IV. osztálya magyar

nyelvi tantervének, illetőleg tankönyveinek anyaga (elméletben és főleg gyakorlatban).

Sajnos, a pályázók magyar nyelvi felkészültsége általában nem megfelelő, és többnyire alatta marad irodalmi ismereteik és készségeik — szintén nem mindig megnyugtató — szintjének. Felvételi tapasztalataimnak a negatívumokat is részletesen feltáró, kendőzés nélküli ismertetésével távolról sem az általános és a középiskolai magyartanítás elmarasztalása a célom, hanem csupán a *tények közlése*, hogy a tények ismeretében közösen próbáljuk megtalálni a jelenleginél *eredményesebb és teljesítményképesebb* magyartanítás útját.

Magyar nyelvtanból 1970 nyarán is központi írásbeli tételt jelölt ki a Művelődésügyi Minisztérium a tanárképző főiskolák magyar szakra pályázó jelöltjei számára. BÁRCZI GÉZA *A magyar nyelv életrajza* című könyvének következő mondatát kellett elemezniük:

„Kétségtelen, hogy a tagolt, hajlékony emberi nyelv az emberiség legnagyobb vívmánya, melyet mai változataiban a nemzedékek végeláthatatlan sorainak erőfeszítése teremtett meg . . .”

E mondatall kapcsolatban a jelöltek öt feladatot kaptak (mindenki a saját sokszorosított feladatlapján):

„1. Elemezze a mondatot szerkezete, tartalma és minősége szerint!

2. Állapítsa meg a tagmondatok egymáshoz való viszonyát!

3. Elemezze mondatrészek szerint (szerkezeti összefüggésben) a következő egységeket: *Kétségtelen, hogy a tagolt, hajlékony emberi nyelv az emberiség legnagyobb vívmánya . . .*

4. Határozza meg a *változataiban* és az *erőfeszítése* szavak szófaját! Elemezze alaki elemei szerint a *legnagyobb* és a *teremtett* meg szóalakokat!

5. Milyen hangtani változás történt a *kétségtelen* és a *legnagyobb* hangsorokban?”

A kidolgozásra 1 óra (60 perc) állt rendelkezésre. Aki ismeri a tantervi követelményeket, az tudja, hogy ezek a feladatok a középiskolák I—II—III. osztályának nyelvtani anyagán alapulnak, de nagy részüket már az általános iskolák 8. osztályos tanulóinak is meg kellene tudni oldani.

A felvételizők egy része már az 1. számú — általános iskolai szintű — feladattal sem tudott megbirkózni: kiderült, hogy a mondat *tartalmának* és *minőségének* fogalmával többen nincsenek tisztában, ezt a kettőt egymással is összetévesztik.

Körülbelül egyharmad részük nem tudta megállapítani a tagmondatok számát: kettőről is, négyről is írtak. (Az előbbieket az első két tagmondatot érezték egynek, az utóbbiak a két minőségjelző — *hajlékony, tagolt* — közti vesszőt is mondathatárnak vélték.) Olyan is előfordult, hogy valaki „eltalálta” a *három* tagmondatot, de az elsőt egészen a *nyelv* szóig számította, ahol pedig semmiféle mondathatár nincs.

Az első két tagmondatnak egymáshoz való viszonyát, hogy tudniillik a *Kétségtelen* főmondatnak a l a n y i mellékmondata van (mi kétségtelen? . . . *hogy a tagolt, hajlékony emberi nyelv az emberiség legnagyobb vívmánya*), ennek az alárendelésnek a mibenlétét nagyon kevés pályázó tudta megállapítani, bár ez már az általános iskola 8. osztályában is követelmény. A második és a harmadik tagmondat közti viszony elemzése még kevésbé sikerült.

Sokan összetévesztik a mondatrészeket és a szófajokat. Arról pedig, hogy mi a szószerkezet, mit jelent a mondatrészek szerkezeti összefüggése, a legtöbb felvételizőnek nincs világos fogalma. Néhányan a szószerkezetet a s z ó ö s s z e t t e l l e l tévesztik össze, holott a szószerkezet két m o n d a t r é s z n e k

logikus (alanyi—állítmányi, alárendelő vagy mellérendelő) kapcsolata. A gimnáziumok II. osztálya számára 1966-ban kiadott, már négy év óta használt *Magyar nyelvtan* ezt így fogalmazza meg: „A szó szerkezet olyankisebb szócsoport, amelynek két tagját nyelvtani viszony fűzi össze. Megkülönböztetünk alanyi—állítmányi, alárendelő és mellérendelő szó szerkezetet.” (A szó szerkezet fogalma és fajtái c. leckében, a 44. oldalon.) Persze, sok minden egyéb is található a tankönyvekben, amit a jelöltek legfőljebb verbálisan tanultak meg, de felhasználni nem tudnak.

Az *emberiség* mondatrészt többen részes határozónak elemzik, pedig ez itt birtokos jelző. Viszont birtokos jelzőnek vette az egyik pályázó az *erőfeszítése* a l a n y t, pedig a feladat nem is a mondatnani minősítés volt, hanem a szó faj megállapítása. „Főnév” lett volna a helyes minősítés. Megdöbbenő, hogy valaki tizenkét évi tanulás után nem lát lényegi különbséget a főnév, a birtokos jelző és az alany között! A nyelvtan lebecsülésére vall, hogy ez a pályázó nemcsak nem tanulta meg a nyelvtant, hanem felkészületlensége ellenére a magyar nyelv tanára szeretne lenni. (A tudatlanság gyakran az önismeret és az önkritika hiányával jár együtt.)

Az első két tagmondatnak mondatrészek szerint való elemzése (3. feladat), amelyen mintegy 10—15 percig lehetett dolgozni, az egyik jelöltnél mindössze ennyiből állt: „Kétségtelen főnév”. Úgy értette ezt, hogy a *kétségtelen* szó nem melléknév, hanem főnév. De itt nem is az volt a kérdés, hogy a *kétségtelen* milyen szó faj, hanem hogy milyen mondatrész. „Állítmány” — kellett volna írnia, de nyelvtani tudása már az első szónál csődöt mondott.

Határozza meg a *változataiban* és az *erőfeszítése* szófaját! — kérte a 4. feladat. Volt, aki szerint a *változataiban* szófaja: többszörösen összetett szó! Az *erőfeszítése* szófajáról — többek között — ilyen véleményeket írtak: 1. birtokos jelző, 2. melléknév, 3. „erőfeszít = főnévi igenév = és = rag = e kötőhang”. Ehhez nem fűzők megjegyzést.

Találkoztam a dolgozatokban olyan véleményekkel, hogy a *legnagyobb* elején igekötő, a *teremtett meg* végén kötőszó van. Az *a* szócska pedig mi egyéb lehetne, mint „kötőhang”!

A *teremt* igét többen is a *terem* „főnév”-ből származtatták. Nagyobb hiba ennél, hogy a *teremtett meg* igealak -t képzőjét egy pályázó egyes szám 3. személyű személyragnak elemezte, az itteni -tt múltidő-jelét pedig a többes szám jelének. Ugyanez a jelölt a szövegben csak két tagmondatot talált, és azt állapította meg, hogy az utóbbi, a *melyet* . . . kezdetű tagmondat „tárgyi” mellékmondat. (Igazában minőségjelzői, melyen belül csak az első szó t á r g y!) Az írásbelit néhány nappal követő szóbeli vizsgán utánanézttem a középiskolai értesítőben: ez a pályázó a II—III—IV. osztályban a magyar nyelvből is, a magyar irodalomból is mindig 5-öst kapott.

Az már fel sem tűnik, hogy ma is sokan a régi terminológiával tanulják a nyelvtant: „közös főnév”, „múlt idejű melléknévi igenév”, „tulajdonságjelző”. (A szakirodalom kb. tíz év óta a „köznév”, „befejezett melléknévi igenév”, „minőségjelző” megjelölést használja, természetesen a tankönyvek is.)

Milyen hangtani változás történt a *kétségtelen* hangsorban? — tudakolta az 5. feladat. A pályázók többsége csak az egyik változásra figyelt föl, a másikat nem vette észre: $t + s = ccs$, $g + t = kt$. Nagy részük nincs tisztában az összeolvadás, a részleges és a teljes hasonulás fogalmával, pedig ez a középiskolák I. osztályának anyaga. Hát a *legnagyobb* hangsorban milyen változás történt? Többek szerint a „zöngétlen” *n* miatt ezt így ejtjük: „leknagyyszerűbb”. Nem ejtjük ezt

így, és az *n* sem zöngétlén hang, hanem zöngés! Egy szótaggal arrább van a hangváltozás: nem a *g*-nél, hanem a *gy*-nél. Ilyen példákön okulva nem elégedhetünk meg annyival, hogy tanulóink csak odavessék a feleletet: „részleges hasonulás”; jelöljék meg a hangváltozás helyét is, illetőleg azt, hogy mely hangok egymásra hatásának mi lett az eredménye!

Az összesen 59 magyar nyelvtani dolgozatnak érdemjegyek szerinti megoszlása a következő:

	<i>Nappali tagozatra felvételizők</i>	<i>Levelező tagozatra felvételizők</i>	<i>Együtt</i>
Jeles (5-ös)	—	—	—
Jó (4-es)	—	—	—
Közepes (3-as)	—	8	8
Elégéséges (2-es)	8	10	18
Elégtelen (0-ás)	27	6	33
Összesen	35	24	59

A felsorolt hibákról aligha van fogalmuk e pályázók általános és középiskolai tanárainak és e tanárok szakfelügyelőinek, az iskolákban ugyanis *a tanulók egyetlen nyelvtani dolgozatot sem írnak a tizenkét év során*, s így igazában sem a tanároknak, sem a tanulóknak nem tűnnek föl a nyelvtani tudásbeli hibák és hiányok. Ezeket a felvételi dolgozatokat — háromhónapi megőrzés után — jó lenne eljuttatni az illetékes általános és középiskolai szakfelügyelőkhez meg az illetékes iskolákhoz, tanárokhöz.

Más szakcsoportokban sem igen jobbák a magyar nyelvtani felvételi dolgozatok. Nem hinném el, de a saját szememmel olvastam, hogy egy magyar—angol szakra pályázó jelölt a *teremtett meg* igealakról a következőket fejtette ki: jelen időben elől van az igekötő, múlt időben hátul, jövő időben középtűt. Nyilvánvaló, hogy ez a felvételiző az igekötő helyesírásának közismert (?) hármasszabályából nem a tartalmi lényegre, hanem csak a hármasszág formai érdekességére emlékezik: ezért házasítja össze a szórendi problémát az igeidőkkel. Megjegyzendő, hogy a *teremtett meg* igealakot nem is helyesírási, hanem szóalakantani szempontból kellett elemezni. Egy másik pályázó itt azt az elméletét fejtette ki, hogy ebben az igealakban kétszer alkalmazzuk a múlt idő jelét: az első helyen (mássalhangzó után) ez *-t*, a második helyen (magánhangzó után) *-tt*.

Hatodik éve javítom a felvételi dolgozatokat, de egyelőre nem látom a javulás jeleit. Hiába vannak ma már kitűnő nyelvtankönyveink, ha a magyar nyelvtan továbbra is „mostohagyermek” a középiskolákban. A II—III—IV. osztályban a heti 1 nyelvtanóra nem elég. Ezekben az osztályokban az irodalmi anyag annyira feszített, hogy az állandó „versenyfutásban” — minthogy az érettségien is az irodalom az elsődleges, a nyelvtani (B) tételt sok helyütt nem is kérdezik — szinte törvényszerűen szorul háttérbe a nyelvtan. És valljuk meg, nyelvtantánításunk máig sem tudott megszabadulni a verbalizmustól: a szabályok sok helyütt „megemésztetlen” tudnivalók maradnak, nem épül belőlük gyakorlatias, teljesítményképes nyelvi ismeret.

Több példa van rá, hogy 0-ás nyelvtani dolgozat írójának 4-es az irodalmi felvételi dolgozata. És előfordult, hogy a szóbeli vizsgán ugyanaz a jelölt a nyelvtanból 0-ás, az irodalomból 5-ös szinten szerepelt. (Az ilyeneknél rendszerint az derül ki, hogy iskolájukban az irodalom mellett a magyar nyelvre kevés gondot fordítottak.)

Sok felvételizőnk a felvételi vizsga magyar nyelvi követelményeivel sem volt tisztában. Többen hivatkoztak arra, hogy ők csak a IV. osztályos anyagból, a stíluskézikából készültek, a leíró nyelvtanra (amely a korábbi évek anyaga) nem számítottak.

A helyesírási, nyelvhelyességi és fogalmazási hibák sem ritkák a dolgozatokban. Egy irodalmi felvételi dolgozatról idézem: „Ez indította el bennem a gondolatot, hogy tanári pályát választjak.” Egy 1969-ben jelesen érett (magyarból is jelesen érettségizett) pályázó néhány mondata az irodalmi dolgozatról: „Mind a *kettő* tárgyat szeretem.” Jelentkeztem a Műv. Osztályon — folytatja. „Ott *felajánlották*, hogy Zagyvarékason egy tanárnő *elment szülési szabadságra*, ha akarom [itt hiányzik a vessző] egy évre szóló szerződést kötnek velem.” „Jókait azért szeretem, mert a cselekményt olyan *szavakkal* írja le, amely örök példakép maradhat az emberiség előtt.”

A magyar—történelem szakos szóbeli felvételi vizsgán a nyelvtanból — ellentétben az írásbelivel — nem a nappali tagozatra jelentkezők, hanem a levelezők (többnyire képesítés nélküli nevelők) bizonyultak gyöngébbnek. Eredményeik:

	Nappali tagozatra felvételizők	Levelező tagozatra felvételizők	Együtt
Jeles (5-ös)	—	—	—
Jó (4-es)	4	—	4
Közepes (3-as)	5	3	8
Elégséges (2-es)	6	6	12
Elégtelen (0-ás)	15	12	27
Összesen	30	21	51

(Megjegyzés: Szóbeli vizsgára nem jött mindenki, aki dolgozatot írt, ezért kisebbek ennek az utóbbi táblázatnak az összesítő számai.)

A szóbeli vizsga is a középiskola négy osztályának magyar nyelvi tantervi anyagán alapul. Minden jelölt húz egyet a tételek közül, s azt kell néhány perc alatt kifejtjenie. Melyek azok a kérdések, amelyek évről évre a legtöbb nehézséget okozzák a tanárképző főiskolára pályázóknak?

1. Általános hiba, hogy nem tudják igényesen meghatározni, mi az ige. Ha az ige egyszerűen „cselekvést, történést, létezést kifejező szó” volna, akkor a *cselekvés*, a *történet*, a *létezés* szót is igének kellene tekinteni. Hasonlóképpen a melléknévről is sokan csak ennyit tudnak: „tulajdonságot kifejező szó”; e szerint tehát a *tulajdonság* vagy a *szépség* szó is melléknév volna. Már az általános iskolai 6. osztályos Magyar nyelvtan is sokkal igényesebben és pontosabban fogalmaz: „A melléknév olyan szó, amely *élőlények vagy dolgok* tulajdonságát nevezi meg, vagyis megmondja, hogy *valaki vagy valami* milyen . . .” (29. oldal.)

2. Sokan nem tudnak különbséget tenni egyrészt a határozószó és a határozóragos névszó, másrészt a határozószó és a határozó között. Sok a bizonytalanság a határozói igenév körül.

3. Gyakori eset, hogy a főnévi igenevet nem tudják megkülönböztetni az igétől. Nem világos számukra, milyen mondatrészek szerepét töltheti be a főnévi igenév, s az sem, hogyan lehet a főnévi igenevet ragozni.

4. A gyakorlatban nehezen tudnak különbséget tenni a háromféle toldalék (rag, jel, képző) között. Sokan nincsenek tisztában a szótő fogalmával; a *teremtett* meg igealaknál pl. kifejtették, hogy ez kijelentő mód, j e l e n i d ő, egyes szám 3. személyű igealak — ellátva a múlt idő jelével.

5. A mellérendelő szóösszetételre jóformán senki sem tud helyes példákat mondani: mellérendelőnek vélik pl. a *háztető* szót, minthogy ebben a *ház* is, a *tető* is főnév. Minden évben találkozom a felvételin azzal a nyelvtani babonával, hogy akkor mellérendelő egy szóösszetétel, ha mindkét tagja azonos szófajú. (Ez helytelen nézet, az ilyen összetételek többsége ugyanis alárendelő: a *háztető* birtokos jelzős, a *vendégfogadás* tárgyias stb. A mellérendelést az alárendeléstől nem szófaji, hanem mondattani alapon különítjük el.)

6. Az összetett állítmány is sok gondot okoz. Minden második-harmadik pályázó úgy gondolja, hogy a *tanulni fog*, a *nem kér*, a *várt volna*, a *meg tudja mondani* is összetett állítmány, minthogy több szóba írjuk őket. (Az első három valójában egyszerű igei állítmány, a *meg tudja mondani* pedig tárggyal bővített állítmány.)

7. Gyakori a bizonytalanság az összetett, főképp a többszörösen összetett mondatok elemzésében: nem tudják helyesen minősíteni a tagmondatoknak egymáshoz való viszonyát s a mellékmondatokat. Többen összetévesztik a mellékmondatot és a mellérendelt mondatot, mert a nevük hasonló.

8. Akik szó szerkezeti tételt húztak, rendszerint nem tudták megmondani, mi a szó szerkezet. Többnyire példát sem tudtak mondani a különböző szó szerkezeti-típusokra.

De nem sorolom tovább a szóbeli feleletek hibáit, hiányait.

A pályázók magyar nyelvi felkészültségére — sajnos — nem a pozitívumok, hanem a negatívumok a jellemzőbbek. A felvételi vizsga elsődleges feladata — ellentétben az érettségivel — nem az *értékelés*, hanem a *válogatás*: a jelentkezők közül a legjobbak kiválasztása. Az érettségi vizsga azt kutatta, mit *tudnak* a jelöltek, a felvételin pedig a — a dolog természetéből eredően — inkább az tűnik a szemünkbe, amit *nem tudnak*. Ennek a felmérése is nagyon hasznos lehet, ha mindannyian levonjuk belőle azt a tanulságot, hogy anyanyelvi oktatásunkat közös erővel kell sokkal gyakorlatibbá és hatékonyabbá tennünk.

Ennek érdekében a következőket javasolom:

1. Központi intézkedéssel minden felvételi dolgozatot el kellene juttatni a pályázók volt iskolájához. A legtöbb iskola ugyanis jelenleg nem tud *közvetlen* tapasztalatokat szerezni sem a felvételi vizsgák követelményeiről, sem volt tanulóik ottani szerepléséről.

2. Az érettségi vizsgákon — legalább kísérletképpen — a magyar nyelvi (B) tételt kellene előbb kérdezni, csak azután az irodalmi (A) tételt. Így majd nem fordulna elő, hogy idő hiányában a nyelvi tételt már nem — vagy éppen csak formálisan — kérdezik.

3. Az általános iskolák 5—8. és a középiskolák I—IV. osztályában az évi négy magyardolgozat között (vagy a négy irodalmi dolgozat mellett) évente egy nyelvtani dolgozat is legyen. Ennek bevezetése a nyelvtanórákon folyó tanári és tanulói munkát igényesebbé, gyakorlatibbá és eredményesebbé tenné. Az utolsó osztályokban a nyelvtani dolgozatíráshoz központi tételt lehetne kijelölni.

4. A magyar nyelv óraszámát a középiskolák II—III—IV. osztályában heti 2 órára kellene fölemelni. Ez a jelenleginél sokkal komolyabb munkát tenne lehetővé.

5. Meg kellene szüntetni a középiskolák irodalmi tananyagának feszítettségét. Ha csökkentenék a *kötött* anyagot az irodalomórákon, annak — meggyőződésem szerint — kettős haszna lenne: a) lehetővé tenné az elmélyültebb, „alkotóbb” irodalomtanítást, b) kisebb lenne a csábítás, hogy egyes „irodalomtanárok” a nyelvtanórákon is az irodalommal foglalkozzanak.

6. A magyar nyelv és az irodalom tanítását a lehető legteljesebb összhangba kell hozni egymással: a nyelvtanórákon mindig építsünk a tanult irodalmi művekre, az irodalomórákon pedig nyelvi-stilisztikai szempontból is elemezzük a műveket! A korszerű általános műveltséget olyannak képzelem el, hogy benne az irodalmi és a nyelvi ismeretek és készségek harmonikus egységet alkotnak.

És mindenekeelőtt a mainál korszerűbb *szemléletre* van szükség nyelvtanítási munkánkban. Arra kell törekednünk, hogy ne a magyar nyelvről szóló *tan* uralkodjék az óráinkon, hanem maga a magyar *nyelv*. Ennek élménye és szeretete hassa át minden óránkat, s így próbáljuk édes anyanyelvünket minden tanulóinknak is közvetlen, intenzív és sokoldalú élményévé tenni. Nem a *tankönyvet*, a holt betűket kell megtanítanunk, hanem az élő magyar köz- és irodalmi nyelvnek helyes és szép használatát. A *tan*könyv — még a legjobb nyelvtankönyv is — csak egy hasznos *eszköz*, egy jól használható országos sablon a kezünkben. Az órákat s a *tan*könyvet is a tanárnak és tanulóinak kell megtölteniük élettel, hogy az élő magyar nyelv által minden órán gazdagabbá váljék a vele foglalkozók élete, emberi személyisége.

A jelenlegi kis fokú eredményesség egyik okát abban látom, hogy tanulóinkat nem tesszük eléggé *édekelletté* az anyanyelvi munkában: nem szerettetjük meg velük kellőképpen anyanyelvünket és a vele foglalkozó tudományt, nem mutatunk rá eléggé ezeknek az ő életükben való hasznosságára. Így a nyelvtanórák nyomán sokan nem látják saját személyiségük fejlődését, munkájuk örömét, sikereit stb. A tanulók nyelvtanórai munkájának színesebbé, elevenebbé és vonzóbbá tételével valósulhat meg az egyre hatékonyabb nyelvtanítás és -tanulás.

Minden órán minden tanulóink számára igyekezzünk biztosítani az anyanyelvünkkel való ismerkedés változatos tevékenységi formáit! Anyanyelvi műveltsége annak lesz, aki nem csupán *kapja*, hanem *szerzi* is azt a magyar nyelvi órákon — tanárának vezetésével, de egyúttal a saját maga anyanyelvi tevékenysége, örömmel végzett munkája közben. Először is az érdektelenséget kell legyőznünk magunkban és tanulóinkban ahhoz, hogy a magyar nyelvtant ország-szerte eredményesebben tudjuk tanítani.